

Marek Chłodnicki, Ryszard Pietrzak

Ratownicze badania archeologiczne na trasie autostrady A-2 w 2001 i 2002 roku realizowane przez Ekspedycję Archeostrada Muzeum Archeologicznego w Poznaniu i Poznańskiego Towarzystwa Prehistorycznego¹

Wstęp

Ratownicze badania wykopaliskowe na trasie autostrady A-2 na terenie województwa wielkopolskiego realizowane są przez Centrum Badań Archeologicznych Fundacji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. W jej ramach część badań wykonuje Ekspedycja Archeostrada utworzona przez Muzeum Archeologiczne w Poznaniu i Poznańskie Towarzystwo Prehistoryczne.

W 2001 roku ekspedycja prowadziła prace na 6 stanowiskach archeologicznych. Łącznie przebadano powierzchnię 1 223 arów, na których zarejestrowano blisko dwa tysiące obiektów archeologicznych datowanych od epoki kamienia po czasy nowożytne (tabela 1)².

Tabela 1. Zestawienie chronologiczno-kulturowe materiałów archeologicznych występujących na stanowiskach badanych w 2001 roku

	A-2 — 145	A-2 — 148	A-2 — 156	A-2 — 236	A-2 — 341	A-2 — 348
Osada KPL	x	x	x	x		
Osada Kt.Ż	x	x	x	x	x	x
Osada k.pomorskiej	x	x	x	x		
Cment. k.pomorskiej	x					
Osada k. przeworskiej		x	x	x		
Osada k. jastorfskiej			x			
Osada WŚ	x	x	x	x		
Groby WŚ	x					
Osada PŚ— Now.	x				x	x

¹ Publikacja niniejsza została przygotowana na podstawie sprawozdań i opracowań sporządzonych przez Marka Aniołę, Agnieszkę Zarzycką, Tomasza Skorupkę, Arletę i Roberta Jadrychów, Jacka Kabacińskiego, Jacka Rozena, Ewy i Pawła Pawlaków, Piotra Osypińskiego oraz Ryszarda Pietrzaka.

² Lokalizację odnośnych stanowisk przedstawiono na mapie, załączonej w niniejszej publikacji do opracowania L.Czerniaka, J.Kabacińskiego, *Archeologiczne badania ratownicze ...*, ryc. 1 A-C.

Tabela 2. Zestawienie chronologiczno-kulturowe materiałów archeologicznych występujących na stanowiskach badanych w 2002 roku

	A-2 — 145	A-2 — 378	A-2 — 381	A-2 — 385
Obozowisko k. hamburskiej			x	
Grób KAK	x			
Osada KPL	x	x	x	x
Osada „horyzont trzciniecki”		x	x	x
Osad KŁŻ	x		x	
Osad k. przeworskiej	x			
Osada WŚ	x	x		
Osad PŚ – Now.	x	x	x	x

W 2002 roku prowadzono prace na czterech nowych stanowiskach oraz kontynuowano prace na stanowisku 1 w Głuchowie. W tym sezonie przebadano łącznie 909 arów. Zarejestrowano 1 642 obiekty archeologiczne datowane od starszej epoki kamienia po czasy nowożytnie (tabela 2). Prace wykopaliskowe przeprowadzone w Krągoli na stan. 26 (A-2 — 382) nie potwierdziły istnienia stanowiska archeologicznego.

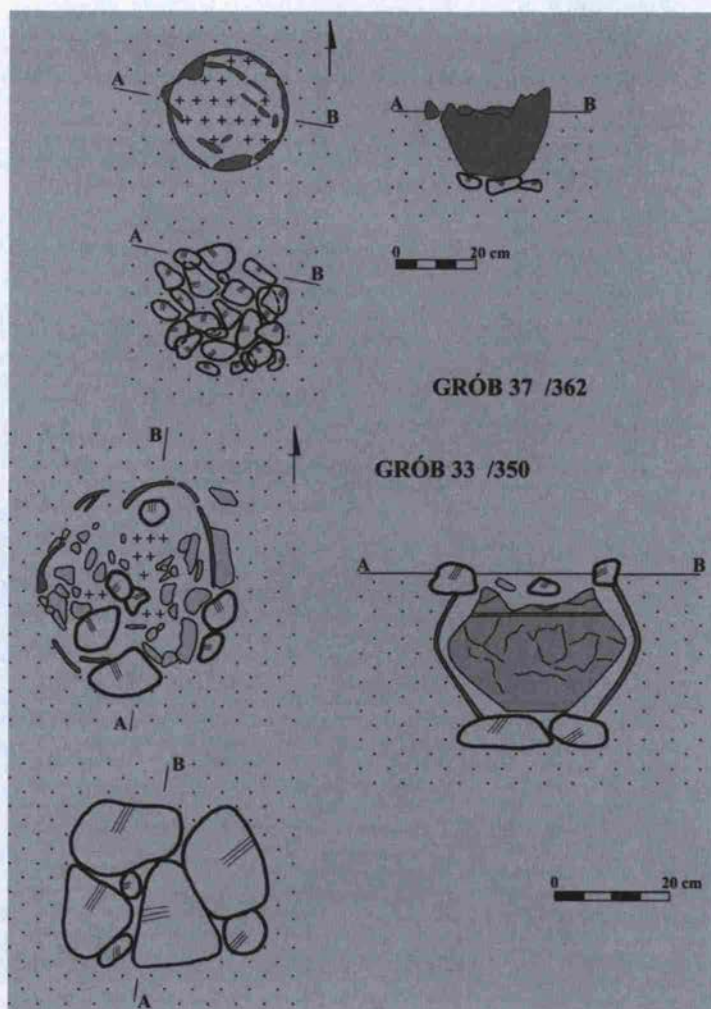
Głuchowo, stan. 1 (A-2 — 145), gm. Komorniki

Stanowisko 1 w Głuchowie ulokowane jest na północnym stoku nieznacznego wzniesienia opadającego w kierunku niewielkiego, bezimiennego ciek wódno. Wykopiska przeprowadzone w 2001 roku to trzeci sezon badawczy na tym, jednym z największych w Wielkopolsce, stanowisku archeologicznym (T. Makiewicz 2003, s. 144). Pracami od samego początku kierował mgr Tomasz Skorupka z Muzeum Archeologicznego w Poznaniu. W tym sezonie badania objęły powierzchnię 470 arów (łącznie do 2001 roku przebadano 1 063 ary), w części centralnej i zachodniej stanowiska. W porównaniu do poprzednich sezonów badań stwierdzono znaczne rozrzedzenie obiektów archeologicznych. Łącznie zarejestrowano i przebadano w tym roku 590 obiektów (przy 3,7 tys. w poprzednich dwóch sezonach).

Najstarsze ślady osadnicze wiązać można z kulturą pucharów lejkowatych. Zaledwie kilka obiektów tej kultury — jamy i dołki posłupowe odkryto w badanej w 2001 roku strefie. Znacznie bogatsze pozostałości osadnicze występowały w badanej wcześniej wschodniej części stanowiska.

Najliczniej reprezentowane są na stanowisku pozostałości kultury łużyckiej, zarówno jeśli chodzi o ilość obiektów archeologicznych, jak i materiału ceramicznego. Materiał ten świadczy o funkcjonowaniu w tym miejscu osady od IV okresu epoki brązu po okres halsztacki C.

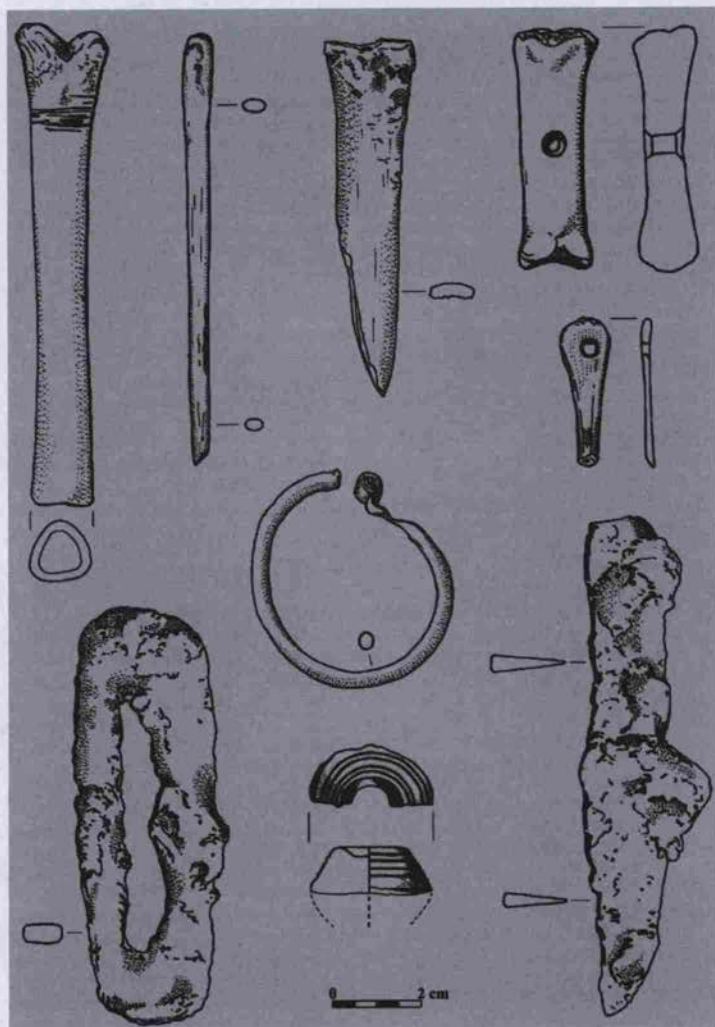
Liczne są również pozostałości kultury pomorskiej; zarejestrowano tu zarówno osadę, jak i cmentarzysko. W trakcie badań w 2000 i 2001 odkryto ponad 100 grobów tej kultury, tworzących zwarty kompleks znajdujący się bezpośrednio przy drodze Głuchowo-Gołuski. Tylko nieliczne pochówki znajdowały się w pewnym oddaleniu od nich.

Ryc. 1. Głuchowo, stan. 1, nr aut. 145. Groby kultury pomorskiej. Rys. T. Skorupka

Wśród grobów możemy wyróżnić ciałopalne groby jamowe, zarówno bezpopielnicowe, jak i z pochówkami w popielnicach. Część z grobów posiadała obwarowania i bruki kamienne (ryc. 1). Zasluguje na odnotowanie odkrycie sporej liczby grobów symbolicznych w postaci wieńców kamiennych (podobnych do otaczających popielnice z wyposażeniem), w których nie natrafiono na pozostałości naczyń czy kości ludzkich.

Pozostałości osadnictwa wczesnośredniowiecznego datowane są na późne fazy tego okresu. Są to stosunkowo nieliczne jamy zawierające niewielką ilość materiału ceramicznego. Zapewne z tego okresu pochodzi również pochówek młodej kobiety. Pochowana ona została w prostokątnej jamie, z głową skierowaną na zachód, z prawą ręką ułożoną wzdłuż ciała, a lewą zgiętą w łokciu i dłonią przy głowie.

Ryc. 2. Głuchowo, stan. 1, nr aut. 145. Wybór zabytków wczesnośredniowiecznych.
Rys. M. Żółkiewski

Kilka jam pochodzi z okresu nowożytnego; oprócz ceramiki odkryto na stanowisku tzw. boratynki datowane na lata 1663–1666 oraz monety pruskie z końca XVIII i początku XIX wieku.

Prace wykopaliskowe prowadzone na tym stanowisku w roku 2002 koncentrowały się na rozpoznaniu zasięgu stanowiska w kierunku zachodnim oraz południowo-zachodnim. Prowadzono je również w północno-wschodniej części stanowiska, na działkach, które dopiero teraz zostały udostępnione przez dotychczasowego właściciela pola. Badania te pozwoliły przede wszystkim na określenie zachodniej granicy stanowiska, tak więc przebadano cały obszar stanowiska znajdujący się w pasie kolizji z budowaną autostradą. W sezonie 2002 rozpoznano powierzchnię 492 arów, na której zarejestrowano

973 obiekty archeologiczne. Najstarsze pozostałości osadnictwa, odkryte w tym sezonie, są związane z kulturą pucharów lejkowatych. Wśród obiektów datowanych na tą fazę na uwagę zasługuje ziemianka o wymiarach 7,4 x 4 m. W północno-wschodniej części stanowiska odkryto natomiast częściowo zniszczony pochówek szkieletowy kultury amfor kulistych. Z tej części stanowiska pochodzą również najliczniejsze znaleziska związane z osadnictwem kultury łużyckiej (głównie jamy i dołki posłupowe). Osadnictwo kultury przeworskiej jest reprezentowane przez piece, jamy i dołki posłupowe znajdujące się na całym rozpoznanym obszarze. Zarejestrowano tutaj również liczne pozostałości osadnictwa wczesnośredniowiecznego (ryc. 2). Były to przede wszystkim jamy, dołki posłupowe, paleniska oraz studnia. Ponadto stwierdzono nieliczne pozostałości związane z osadnictwem późnośredniowiecznym i nowożytnym.

W trakcie czterech sezonów badawczych przebadano łącznie obszar o powierzchni 1 555 arów, na którym zarejestrowano 5 263 obiekty archeologiczne. Z ich wypełnisk oraz z eksplorowanych warstw pozyskano 85 800 fragmentów naczyń ceramicznych, blisko 300 zabytków wydzielonych oraz liczne fragmenty kości zwierzęcych i polepę.

Badania na stanowisku zostały zakończone.

Głuchowo, stan. 24 (A-2 — 148), gm. Komorniki

Badania w latach 1999–2000 wykazały, że stanowisko to łączy się ze stanowiskiem Głuchowo 1 i tworzy z nim jedną całość. W 2001 roku przebadano tutaj 137 arów, na których wystąpiło 239 obiektów archeologicznych (łącznie w trzech sezonach przebadano 420 arów i 1 129 obiektów). Badania na stanowisku od 1999 roku prowadzone były przez Arletę i Roberta Jadrychów z Pracowni Archeologicznej „Archeoconsult”.

W 2001 roku prace koncentrowały się w północno-zachodniej i południowo-wschodniej części stanowiska. Zarejestrowane tutaj obiekty były słabo zachowane i zniszczone w partiach stropowych. Większość z nich to jamy i dołki posłupowe (niekiedy tworzące układy funkcjonalne), rzadko niewielkie piece lub paleniska.

We wschodniej części stanowiska mamy do czynienia z koncentracją obiektów kultury pucharów lejkowatych (łącznie z trzech sezonów 84 obiekty). Część z nich tworzy układy dołków posłupowych zagłębionych w dwóch równoległych do siebie rowach fundamentowych (ob. A78–84), a także koliste układy: w jednym przypadku 15 dołków (ob. B9–26), a w drugim 9 dołków (ob. C16–24).

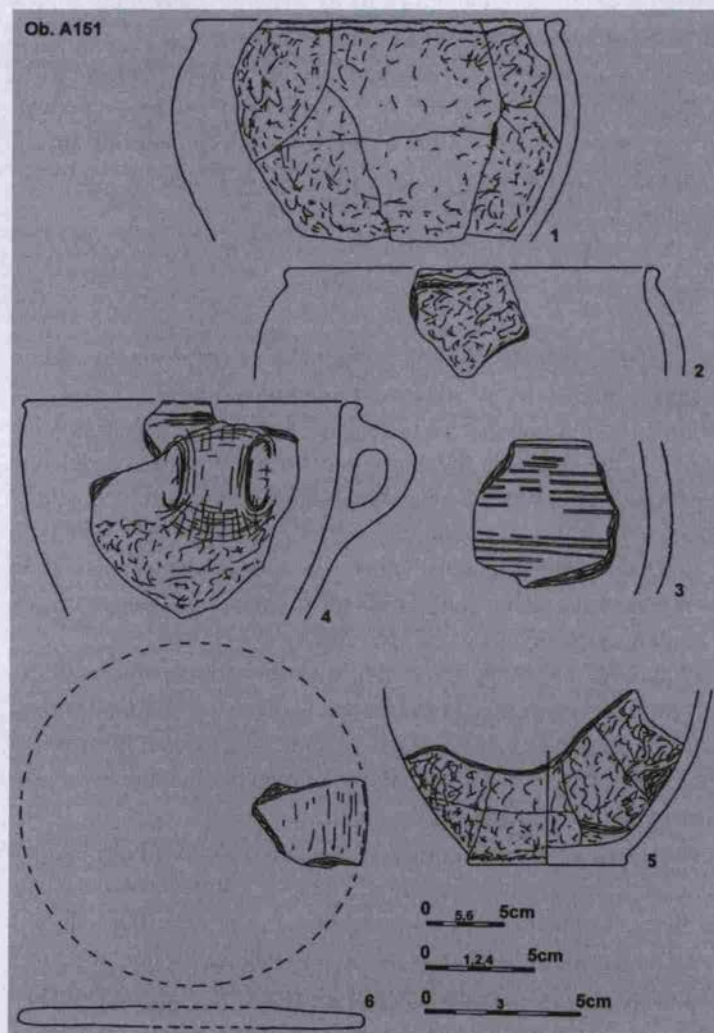
Na obszarze całego stanowiska występują obiekty związane z kulturą łużycką i pomorską. Są one najliczniej reprezentowane (łącznie 223 obiekty). Również po całej badanej powierzchni rozrzucone są obiekty kultury przeworskiej (łącznie 100). Obiekty wczesnośredniowieczne (łącznie 166) koncentrowały się w północno-wschodniej części stanowiska, wokół nieistniejącego obecnie zbiornika wodnego (ryc. 12*). Zaledwie 4 obiekty określone zostały jako późnośredniowieczne, a 49 obiektów jako nowożytne.

Badania na stanowisku zostały zakończone.

* Ryciny 11–15 znajdują się na s. 315–317 kolorowej wkładki.

Komorniki, stan. 39 (A-2 — 156), gm. *loco*

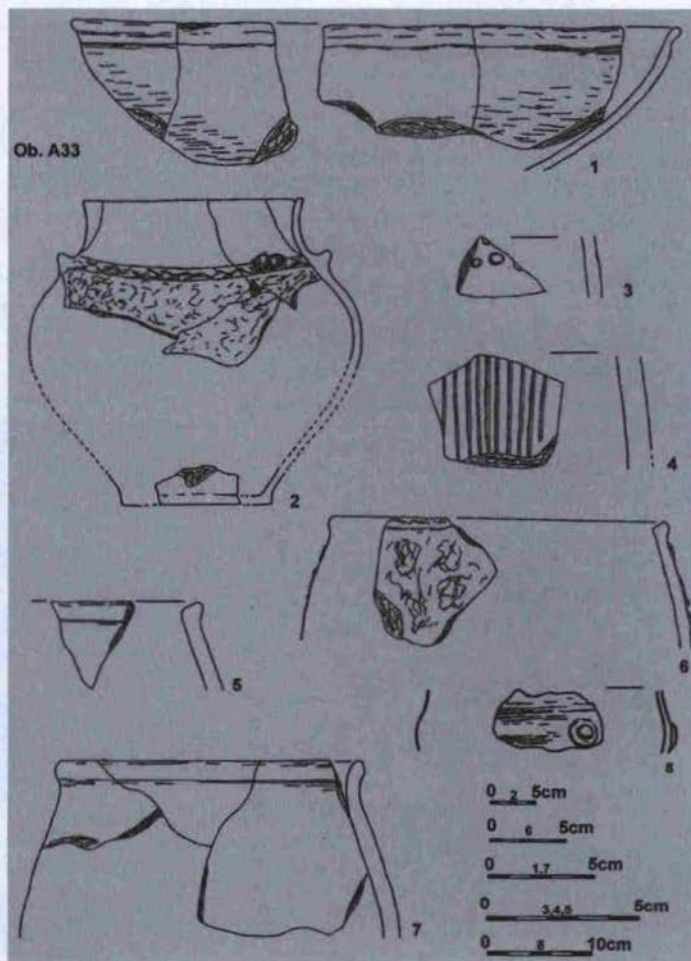
Stanowisko w Komornikach zlokalizowane jest na północno-wschodnim stoku doliny, niewielkiego, obecnie uregulowanego, bezimiennego ciek. Obszar stanowiska znajdujący się w strefie zagrożonej budową autostrady szacowany początkowo na 6 arów, ostatecznie objął blisko 2 ha powierzchni. Badania na stanowisku rozpoczęto w 2000 roku. Rozpoznano wtedy jednak zaledwie 8 arów (T. Makiewicz 2003, s. 141). Na całym zbadanym obszarze 191,5 ara odkryto 393 obiekty archeologiczne (ryc. 7**). Pracami kierował dr Jacek Kabaciński z Instytutu Archeologii i Etnologii PAN oddział w Poznaniu³.

Ryc. 3. Komorniki,
stan. 39, nr aut. 156.
Wybór ceramiki
kultury łużyckiej
z ob. A151.
Rys. J. Rozen

³ Opracowanie końcowe z badań na stanowisku zostało przygotowane przez mgra Jacka Rozena, uczestnika tych wykopalisk.

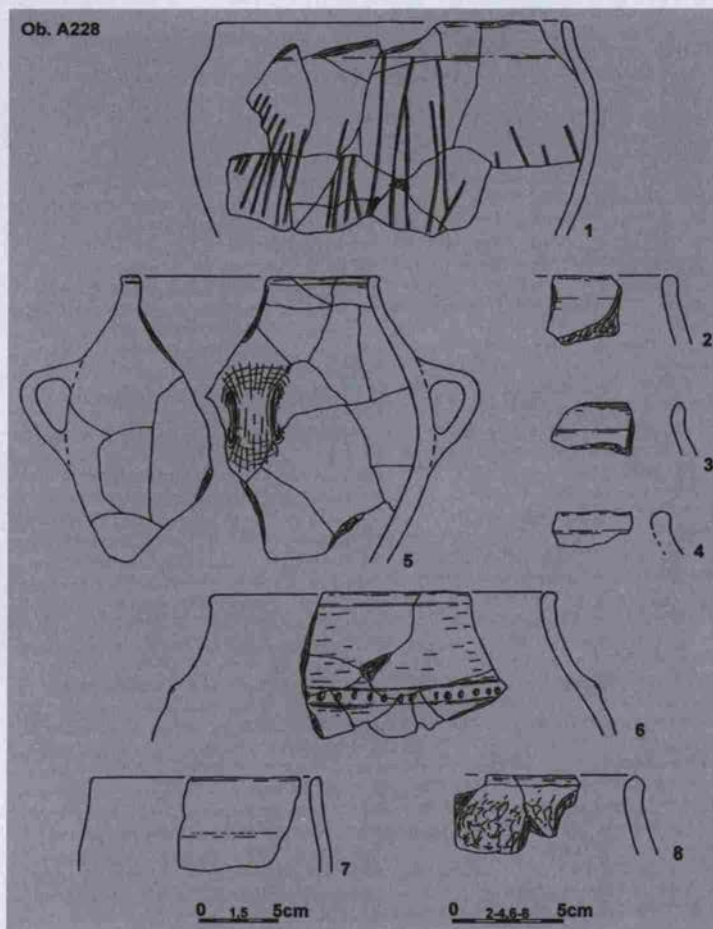
** Rycina 7 znajduje się za opaską, przy końcu książki.

Ryc. 4. Komorniki,
stan. 39, nr aut. 156.
Wybór ceramiki
kultury pomorskiej
z ob. A33.
Rys. J. Rozen

Początki osadnictwa stwierdzone na tym stanowisku wiążą się z kulturą pucharów lejkowatych. Ich świadectwem jest pojedyncza jama zawierająca kilka fragmentów ceramiki, w tym zdobiony ornamentem pionowych słupków i zygzaka, datujących zespół na fazę wczesnowiurecką KPL.

Najlichniesze pozostałości osadnicze związane są z kulturą łużycką, obejmując łącznie blisko 150 obiektów: cztery chaty o konstrukcji słupowej, trzy paleniska, trzy piece, 37 jam, gliniankę i liczne dołki posłupowe. Osadnictwo łużyckie koncentruje się w południowej części badanego obszaru. Odkryto tutaj fragment zabudowy osady, na którą składały się pozostałości chat. Miały one kształt prostokątny i wymiary 6 x 2,5 m, 5,2 x 4,1 m, 9 x 7,5 m, lub trapezowaty o długości 6 m i bokach 3,2 i 4,8 m oraz posiadały wydłużone podcienia. Na północ i wschód od skupiska chat rozmieszczone były piece do wypału ceramiki, duże glinianki i rozległe paleniska. Na podstawie materiałów ceramicznych osadę można datować od przełomu okresu halszackiego C/D po początki wczesnego okresu laterńskiego (ryc. 3).

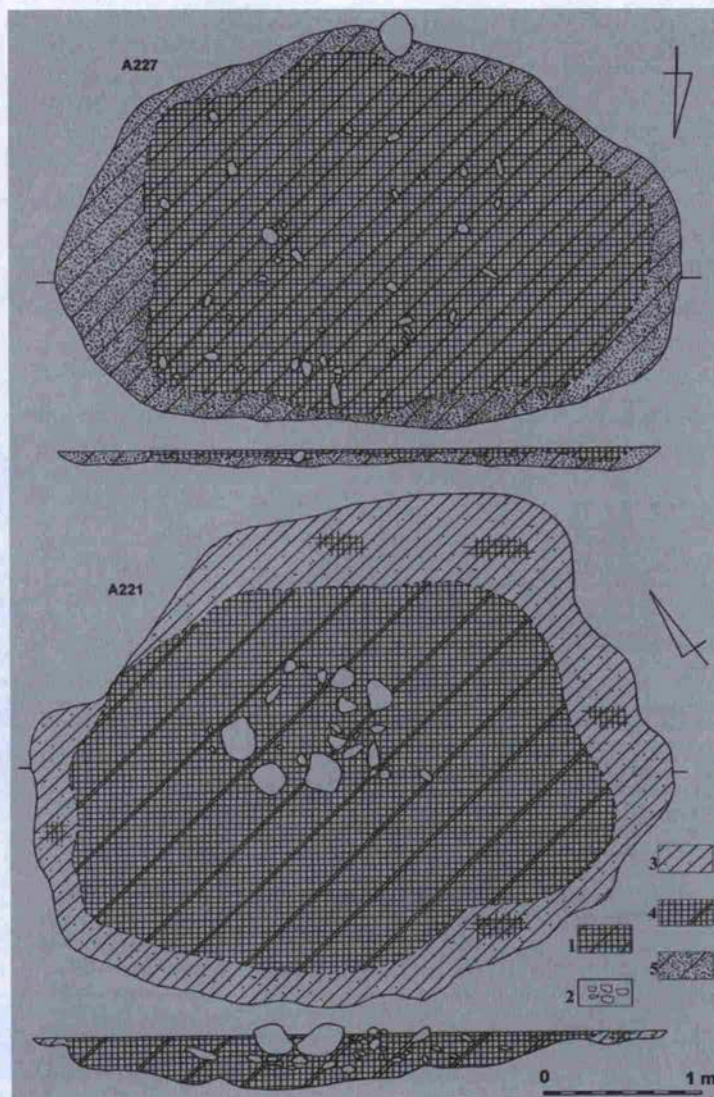

Ryc. 5. Komorniki,
stan. 39, nr aut. 156.
Wybór ceramiki
kultury jastorfskiej
z ob. A228.
Rys. J. Rozen

Z kulturą pomorską związany jest zespół, który tworzy obiekt o charakterze mieszkalnym, piec i dwie jamy gospodarcze. Chata miała wymiary 7,2 x 3,7 m i była zagłębiona w ziemię na 90 cm. Brak śladów po słupach świadczy, że konstrukcja naziemna została wzniesiona w technice zrębowej. Zachowany piec, podobnie jak te związane z kulturą łużycką, należy do tzw. pieców jednokomorowych, określanych jako mielerz kopulasty. Zachowane w jego wnętrzu źle wypalone naczynia świadczą o tym, że pełnił on funkcję pieca garncarskiego. Analiza ceramiki wskazuje, że ową osadę jednozagrodową, odkrytą na stanowisku, datować można na wczesny i środkowy okres lateński (ryc. 4).

Bardzo ważnym znaleziskiem są trzy obiekty związane z kulturą jastorfską. Są to w przybliżeniu koliste jamy o rozmiarach od 2,7 x 2,4 m do 1,3 x 1,2 m o nieckowatym profilu i miąższości od 20 do 60 cm. Jak się wydaje, zespół ten można umieścić w starszym okresie przedrzymskim, synchronizowanym z okresem lateńskim B (ryc. 5).

Do kultury przeworskiej zaliczono 65 obiektów archeologicznych: pięć obiektów mieszkalnych, 11 palenisk, 1 piec, 4 jamy gospodarcze i dołki posłupowe (ryc. 6). Obiekty

Ryc. 6. Komorniki,
stan. 39, nr aut. 156.
Obiekty mieszkalne
kultury przeworskiej
(ob. A221 i A227)
(1 — spalenizna
z domieszką szarej
zbielcowanej próchnicy;
2 — kamienie;
3 — zbielcowana szara
próchnica;
4 — spalenizna
z domieszką
ciemnoszarej
zbielcowanej próchnicy;
5 — piasek z domieszką
szarej zbielcowanej
próchnicy).
Rys. J. Rozen

mieszkalne tworzą dwie grupy. Pierwszą z nich (3 obiekty) to obiekty częściowo zagłębione w ziemię z piwniczką lub bez. Drugą grupę tworzyły słupowe obiekty naziemne. Rozmiary budynków mieszkalnych wahają się od 2,5 x 4,5 m do 7,5 x 4,3 m, a powierzchnia od 12 do 35 m². Z jednej z chat pochodzi zachowany w całości górny biegun żarna rotacyjnego. Fragment dolnego kamienia, tzw. leżaka, odkryto w innym z obiektów. Osadę kultury przeworskiej na podstawie materiałów ceramicznych można wstępnie datować na fazy C1-C2 okresu wpływów rzymskich.

Śladem penetracji terenu we wczesnym średniowieczu są trzy paleniska datowane na VI-połowa VII w.

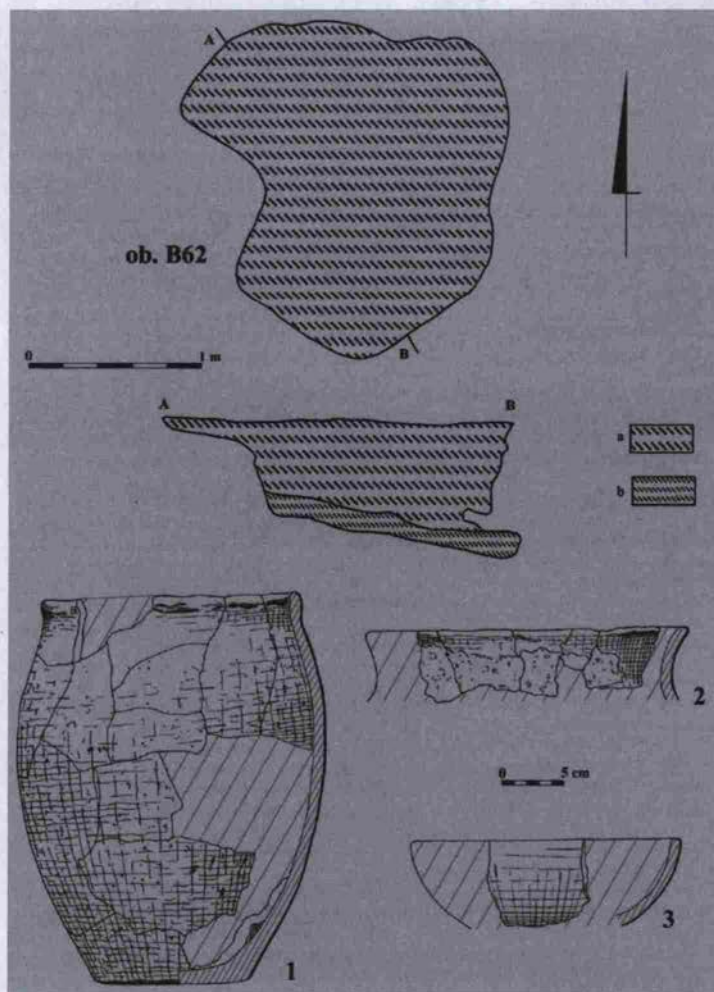
Badania na stanowisku zakończono.

Markowice, stan. 26 (A-2 — 236), gm. Kleszczewo

Stanowisko w Markowicach usytuowane jest częściowo na kulminacji wysoczyzny oraz obniżeniu, rozciągającym się w kierunku niewielkiego cieku oddalonego o 400 m, stanowiącego oś niewielkiej doliny. Badania na stanowisku prowadzili Ewa i Paweł Pawlakowie z Pracowni Archeologiczno-Konserwatorskiej Henryka Klundera. Pierwszy sezon badań miał miejsce w 2000 roku, kiedy przebadano 47 arów; jednak zasadnicze badania toczyły się w 2001 roku i objęły powierzchnię 210 arów. Badania zakończono.

W trakcie prac stwierdzono pozostałości osadnictwa kultury pucharów lejkowatych. Jest to zespół kilkunastu obiektów występujących przy północnej granicy wykopu. Być może część z nich miała charakter mieszkalny.

Na południe od obiektów kultury pucharów lejkowatych wystąpiło skupisko kilkunastu obiektów kultury łużyckiej. Również i tutaj część z nich mogła mieć charakter

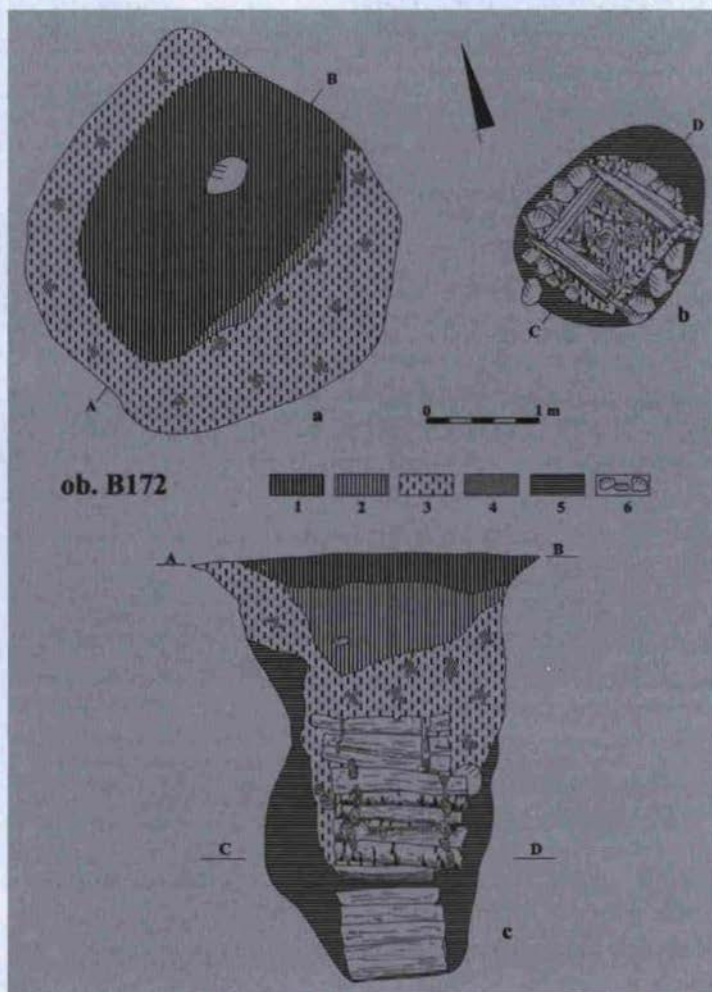

Ryc. 8. Markowice, stan. 26, nr aut. 236. Obiekt B62 — jama kultury pomorskiej (a — szary piasek; b — ciemnoszary piasek; 1–3 — wybór ceramiki z obiektu). Rys. E. Pawlak

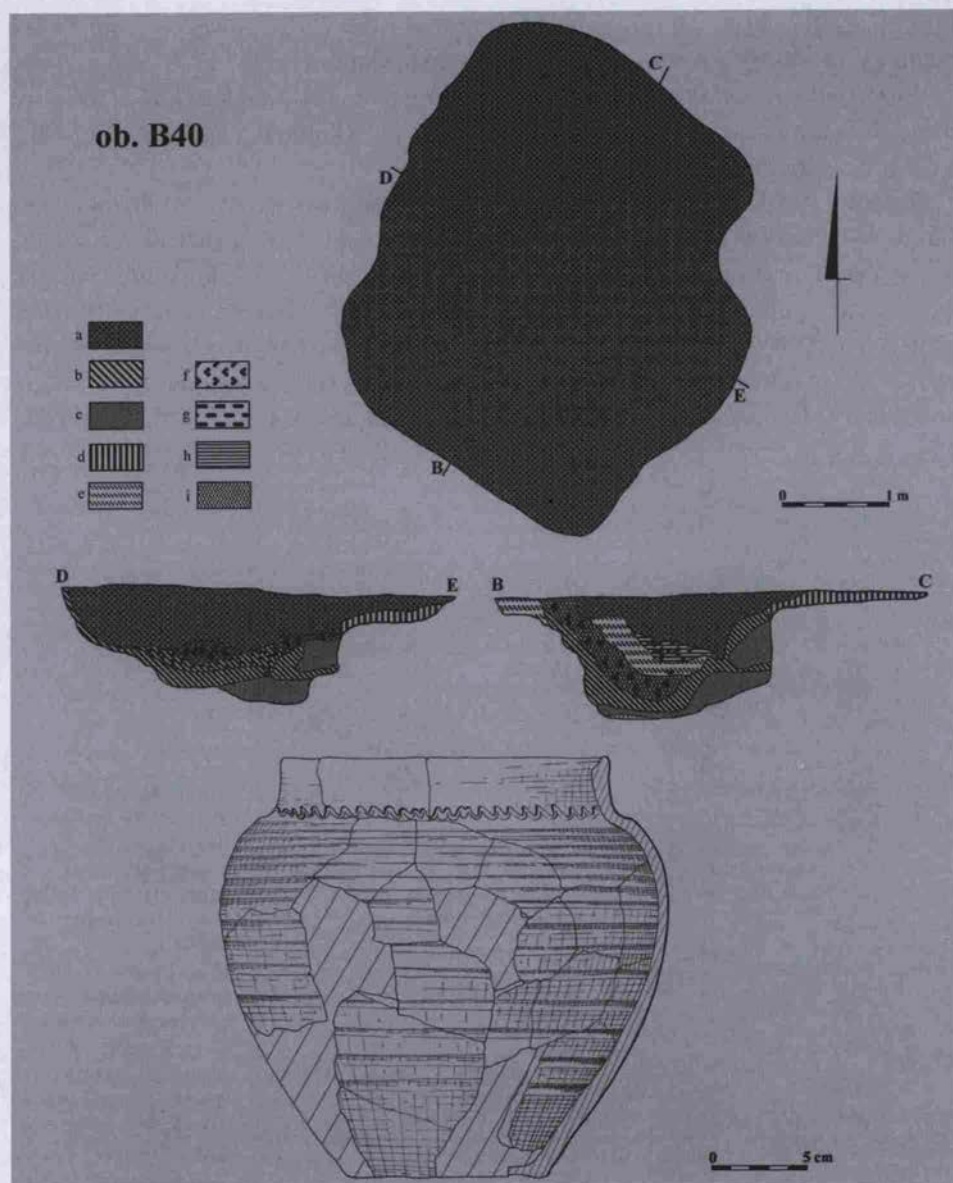
mieszkalny. Na całym rozpoznanym obszarze stwierdzono też pozostałości osadnictwa kultury pomorskiej. Były to głównie jamy i dołki posłupowe (ryc. 8)

Znacznie bogatsze są pozostałości związane z kulturą przeworską. Oprócz jam i być może obiektów mieszkalnych o konstrukcji słupowej, z kulturą tą można wiązać jedną z odkrytych studni (ryc. 9 i 13).

Zasadniczym komponentem na stanowisku są materiały wczesnośredniowieczne. Blisko 200 obiektów archeologicznych związanych jest z tą fazą zasiedlenia. Zdecydowana większość materiału pochodzi z faz B-C wczesnego średniowiecza. Znacznie mniej liczne są obiekty datowane na fazę E (głównie jej młodsze stadia E2 i E3). Osadnictwo starszych faz reprezentowane jest przez regularne jamy nieckowate o wymiarach 2 x 3,7 m i głębokości rzadko przekraczającej 0,3 m. Zarejestrowano również obecność kilku półziemianek o wymiarach od ok. 4 x 7 m do 5 x 12 m. Powyższe obiekty występują w pasie o długości 60 m i szerokości ok. 30 m.

Ryc. 9. Markowice, stan. 26, nr aut. 236. Studnia (ob. B172) z osady kultury przeworskiej: a — zarys stropu obiektu; b — przekrój na poziomie cembrowiny; c — przekrój pionowy (1 — szarobrunatny piasek; 2 — szary piasek; 3 — jasnoszary piasek; 4 — żółta glina; 5 — ciemnoszary piasek; 6 — kamienie). Rys. E. Pawlak

Ryc. 10. Markowice, stan. 26, nr aut. 236. Obiekt B40 — piec wczesnośredniowieczny z fazy E (a — ciemnobrunatna próchnica; b — ciemnobrunatny piasek; c — jasnoszary/beżowy piasek; d — szarobrunatna próchnica; e — ciemnoszary piasek; f — polepa; g — węgle drzewne; h — ciemna szarobrunatna próchnica; i — ciemnożółta glina). Naczynie ceramiczne z obiektu. Rys. E. Pawlak

Rozmieszczenie obiektów z tej fazy pozwala na stwierdzenie, że zarejestrowano południową granicę osady, przebiegającą wzdłuż regularnego półkola. Centrum tej osady znajdowało się zapewne ok. 100 m na północ od pasa autostrady. Prawdopodobnie cała osada zajmowała pierwotnie powierzchnię 7–8 ha.

Obiekty związane z młodszą fazą wczesnego średniowiecza (E) mają przede wszystkim charakter gospodarczy. Część z nich to pozostałości pieców o bliżej nieokreślonym przeznaczeniu (ryc. 10) oraz jamy. Należy przypuszczać, że zasadnicza część osady znajdowała się w tym okresie w obniżeniu terenu, poza strefą budowy autostrady.

Badania na stanowisku zakończono.

Kąty, stan. 6/7 (A-2 — 341), gm. Słupca

Stanowisko w Kątach usytuowane jest na dwóch wyniesieniach terenu, rozdzielonych zatorfioną dolinką nieistniejącego obecnie cieku, znajdującą się na prawym brzegu rzeki Meszny. Badania rozpoczęte w 2000 roku kontynuowane były w 2001 roku. Łącznie przebadano 151 arów po obu stronach istniejącej autostrady, na których zlokalizowano 411 obiektów archeologicznych. Badaniami kierował mgr Piotr Osypiński z Centrum Badań Archeologicznych FUAM.

Materiały kultury łużyckiej występują na obydwu wyniesieniach. Na wyniesieniu o podłożu gliniastym większość to obiekty o nieregularnych kształtach, najprawdopodobniej miejsca pozyskiwania gliny i krótkotrwałe obiekty o doraźnej funkcji. Na obrzeżach strefy pozyskiwania gliny występowały regularne okrągłe lub owalne, płaskodenne jamy, często z obstawą z otoczków. Na wyniesieniu piaszczystym do najciekawszych obiektów można zaliczyć dwa piece (garncarskie?) z zachowaną obstawą kamienną. Jeden z nich (E29) posiadał od strony północnej wyodrębniony szyb prowadzący do komory. W sąsiedztwie tego obiektu odkryto kilka jam, zapewne pierwotnie przykrytych glinianymi kopułami. W jednej z nich odkryto osiem kompletnych naczyń, ułożonych do góry dnem lub na bokach. Jak się wydaje, badana część stanowiska to produkcyjno-gospodarcza strefa osady związana z garncarstwem.

Bardzo liczny materiał wiąże się z późnośredniowieczną i nowożytną fazą zasiedlenia stanowiska. Rejestrowany jest on na całym jego obszarze. Do najciekawszych obiektów można zaliczyć studnię z pozostałościami drewnianej cembrowiny, w której znaleziono nóż w kościanej oprawce. Odkryte na stanowisku fragmenty kafla datować można wstępnie na XVII wiek.

Badania na stanowisku zakończono.

Sługocin, stan. 10 (A-2 — 348), gm. Łądek

Stanowisko w Sługocinie zlokalizowane jest na krawędzi doliny Warty, zaledwie 1,5 km od jej obecnego nurtu. Prace rozpoczęto w 2000 roku i kontynuowano w 2001 roku. Badaniami kierował mgr Ryszard Pietrzak z Centrum Badań Archeologicznych FUAM. W obrębie zakwalifikowanych do badań 2 hektarach powierzchni wykonano serię sondaży, w których tylko na jednym uchwycono pozostałości obiektów archeologicznych. Łącznie na 69,5 arach odkryto 34 obiekty. Związane są one z dwoma fazami zasiedlenia stanowiska.

Pozostałości kultury lużyckiej (jamy i dolki posłupowe) występują jedynie we wschodniej części stanowiska. Analiza rozmieszczenia obiektów pozwala przypuszczać, że pozostała część osady została zniszczona w trakcie budowy autostrady w latach 70-tych XX w.

Na pozostałej części stanowiska występuje luźny materiał i nieliczne obiekty, które można datować na okres nowożytny. Zapewne związane są one z funkcjonowaniem wsi Sługocin, znajdującej się zaledwie kilkadziesiąt metrów od terenu badań.

Badania na stanowisku zakończono.

Kragoła, stan. 6 (A-2 — 378), gm. Stare Miasto

Stanowisko 6 w Kragoli położone jest na północnym skraju Równiny Rychwalskiej, na zachodnim stoku wydmorego wyniesienia otoczonego z trzech stron zabagnionymi łąkami. Stanowisko zostało silnie zniszczone w trakcie naturalnych procesów przemiany i przepłukiwania lekkich gleb piaszczystych, na jakich jest zlokalizowane, oraz pracami rolniczymi. Badaniami terenowymi kierował mgr Marek Anioła z Poznańskiego Towarzystwa Prehistorycznego. Wykopaliska prowadzono w 2001 roku, był to pierwszy sezon badań na tym stanowisku. W trakcie wykopalisk przebadano powierzchnię 183,5 ara, na której zarejestrowano 225 obiektów archeologicznych. Pozyskano 1 740 fragmentów naczyń ceramicznych, z których większość pochodziła z wypełnisk obiektów. Po wstępnej analizie pozyskanych źródeł określono chronologicznie 8 jam, które należy łączyć z okresem schyłkowego neolitu. Z osadnictwem tzw. horyzontu trzcinieckiego należy łączyć 144 jamy. Były to głównie obiekty owalnego kształtu o średnicy od 0,6 do 3 m i wypełniskach silnie zbielicowanej próchnicy. Z okresu późnośredniowiecznego pochodzi 8 jam. Natomiast 2 jamy należy łączyć z okresem nowożytnym.

Badania na stanowisku zakończono.

Kragoła, stan. 25 (A-2 — 381), gm. Stare Miasto

Stanowisko 25 w Kragoli położone jest na północnym skraju Równiny Rychwalskiej, na południowym stoku wydmorego wyniesienia. Badaniami terenowymi w 2002 r. kierował mgr Marek Anioła z Poznańskiego Towarzystwa Prehistorycznego. Był to pierwszy sezon badań na tym stanowisku. W trakcie wykopalisk przebadano powierzchnię 121 arów, na której zarejestrowano 315 obiektów.

Najstarsze znaleziska należy łączyć z osadnictwem kultury hamburskiej. W zachodniej części stanowiska, w ramach odcinka B odkryto krzemienię (oznaczoną jako obiekt B80), będącą pozostałością sezonowego obozowiska. W ramach tej krzemienicy zarejestrowano ponad 1200 okazów krzemiennych, tworzących kilka mniejszych skupień wskazujących na podejmowanie na stanowisku funkcjonalnie zróżnicowanych działań (ryc. 15). Całość inwentarza wykonano z narzutowego krzemienia kredowego bałtyckiego. Pośród kilkudziesięciu rdzeni dominują okazy wiórowe jednopiętowe i ze zmienioną orientacją. Skład grupy narzędziowej jest typowy dla inwentarzy kultury hamburskiej znanych z terenu Polski i Europy Zachodniej i obejmuje drapacze wiórowe z retuszem bo-

ków, nieliczne rylce, zinkeney oraz charakterystyczne wykrojce hamburskie (ryc. 14). Brak jest w chwili obecnej możliwości datowania bezwzględnego powyższego osadnictwa. Najbardziej prawdopodobne jest jego łączenie w ciepłą oscylacją klimatu we wcześniejszym okresie późnego glaciału — z Bollingiem. Jest to najdalej na wschód wysunięte stanowisko kultury hamburskiej, istotnie przesuwające w tym kierunku zasięg tej kultury.

Dwa obiekty z centralno-zachodniej strefy stanowiska należy natomiast łączyć z osadnictwem kultury pucharów lejkowatych. Były to jamy częściowo uszkodzone przez młodsze osadnictwo. We wschodniej części stanowiska znajdowały się natomiast nieliczne obiekty związane z osadnictwem z tzw. horyzontu trzcinieckiego.

Najliczniejsze znaleziska są łączone z osadnictwem kultury łużyckiej z III okresu epoki brązu. Były to przeważnie jamy o owalnym lub kolistym zarysie, o średnicach przekraczających 1 m, a także mniej liczne dołki posłupowe i paleniska.

Badania nie zakończono.

Janowice, stan. 7-8 (A-2 — 385), gm. Stare Miasto

Stanowisko 7-8 w Janowicach położone jest na północy Równiny Rychwalskiej, na niewielkim cyplu o ekspozycji sięgającej 2-4 m. Badaniami terenowymi w 2002 r. kierował mgr Jacek Rozen z Poznańskiego Towarzystwa Prehistorycznego. Był to pierwszy sezon badań wykopaliskowych na tym stanowisku. Badaniami tymi objęto obszar o powierzchni 104 arów, na której zarejestrowano 129 obiektów archeologicznych. Prace te pozwoliły na określenie zasięgu osadnictwa na wschodnim i południowym stoku cypla. Najstarsze ślady osadnictwa na stanowisku są reprezentowane przez dwie jamy, które należy łączyć z późnym neolitem. Ponad 100 obiektów jest związanych z tzw. horyzontem trzcinieckim, znajdowały się one na całej rozpoznanej powierzchni. Z okresu nowożytnego pochodzi natomiast jedna jama ze wschodniej strefy stanowiska.

Badania nie zakończono.

Podsumowanie

Badania Ekspedycji Archeostrada w 2001 i 2002 roku były rozproszone na znacznej długości autostrady A-2 w woj. wielkopolskim. Na 7 stanowiskach prace wykopaliskowe zostały zakończone, natomiast na 2 prace będą kontynuowane w 2003 roku. Łącznie rozpoznano obszar o powierzchni ponad 21 hektarów, na którym zarejestrowano ponad 3,5 tysiąca obiektów archeologicznych.

Trzy z wymienionych stanowisk znajdują się na południowy zachód od Poznania w gminie Komorniki. Są to stanowiska, na których neolityczne źródła archeologiczne występują w sposób może nieszczególnie bogaty, ale mający duże znaczenie dla badań nad osadnictwem kultury pucharów lejkowatych w Wielkopolsce. Najbogatsze pod względem występowania źródeł jest tutaj osadnictwo związane z kulturą łużycką i pomorską. Na szczególną uwagę zasługuje cmentarzysko kultury pomorskiej w Głuchowie na stanowisku 1. Kultura przeworska jedynie na stanowiskach Głuchowo 24 i Ko-

morniki 39 występuje w znaczącej formie. Cenne dla badań nad osadnictwem kultury jastorfskiej w Wielkopolsce są materiały tej kultury zarejestrowane na stanowisku w Komornikach. Dla pełniejszego poznania osadnictwa wczesnośredniowiecznego ważne są znaleziska ze stanowiska 1 w Głuchowie. Przeprowadzone tam badania na dużej powierzchni (ponad 15 ha) pozwoliły na odkrycie większej części osady z tego okresu.

Również na stanowiskach znajdujących się na wschód od Poznania przeważają materiały kultury łużyckiej. Jednak jedynie na stanowisku w Kątach, gdzie odkryto część gospodarczo-produkcyjnej osady, mają one, jak się wydaje, większe znaczenie poznawcze.

Dla badań nad okresem wczesnośredniowiecznym największe znaczenie mają odkrycia dokonane w Markowicach, podczas gdy wykopaliska w Kątach dostarczyły znacznej ilości materiału nowożytnego.

Za najważniejsze znaleziska należy uznać pozostałości obozowiska kultury hamburskiej ze stanowiska 25 w Kragoli. Jest to prawdopodobnie najdalej wysunięte na wschód stanowisko tej kultury.

Bibliografia

Makiewicz T.

- 2003 *Archeologiczne badania ratownicze Centrum Badań Archeologicznych w Poznaniu na trasach autostrad A-1 i A-2 w 2000 roku*, [w:] *Raport 2000. Wstępne wyniki konserwatorskich badań archeologicznych w strefie budowy autostrad w Polsce za rok 2000*, Zeszyty Ośrodka Ochrony Dziedzictwa Archeologicznego, seria B: Materiały Archeologiczne, Warszawa, s. 140–158.